

10. בראשית פרק כא
 (יד) וישלכם אברהם בפקד ויקח לו חמור ויחן אל-
 הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר
 באר שבע:

פרשת ראה -

השפעה שלילית לעומת השפעה חיובית

חומרת עוון המסית

1. דברים פרק יג

(א) כי יסיתך אוניה בן-אמיה או-בנה או-בתך או אשת זויקה
 או רעה אשר פנפשה בסתר לאמר לכה נעבדה אלהים
 אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתך (ט) לא-תאבה לו ולא
 תשמע אליו ולא-תזוס עינה עליו ולא-תזובל ולא-תכסה
 עליו:

2. רש"י דברים פרק יג פסוק ט

(ט) לא תאבה לו – לא תהא תאב לו. לא תאהבנו. לפי שנאמר ואתה
 לרעה כמון, את זה לא תאהב: ולא תשמע אליו – בהתחננו על נפשו
 למחול לו, לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו, לזה לא תעזוב: ולא תחוס עינך
 עליו – לפי שנאמר לא תעמוד על דם רעה, על זה לא תחוס: ולא תחמול
 – לא תהפוך בזכותו: ולא תכסה עליו – אם אתה יודע לו חובה אינך
 רשאי לשתוק:

3. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב

אין מושיבין בסנהדרין זקן וסרים (שקטח ככר לער גדול צנים ואינו רחמני,
 וכן סרים.) ומי שאין לו בנים . רבי יהודה מוסיף: אף אכזרי.
 וחילופיהן במסית, דרחמנא אמר: לא תחמול ולא תכסה עליו.

4. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יא

ואין טוענין למסית ומושיבין בדינו זקן וסרים ומי שאין לו בנים
 כדי שלא ירחמו עליו, שהאכזריות על אלו שמטעין את העם אחרי
 ההבל רחמים הוא בעולם שנאמר למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן
 לך רחמים.

5. תורה תמימה הערות דברים פרק יג הערה כג

במסית וכן במדיח צותה התורה להתאכזר עליו, יען כי אכזריות
 זו על אלו שמטעין את העם אחרי ההבל - רחמים הוא בעולם,
 שמעבירין אותם מדרך הישר ומהרסין יסודות העולם והישוב,
 וגורמים להירוס ופרצות בבתים ומשפחות ובעולם כולו, ולכן
 גדול חרון אפו של הקדוש ברוך הוא בזה

6. מכתב מאליהו חלק ב עמוד 188

והטעם שדינו קשה כל כך יש לומר בפשיטות כדי שלא להצילו מדין
 מיתה. אך יש עוד גדר בזה והוא שאסרה לנו התורה להפך בזכותו של
 המסית, כי אם נשתדל בזה יש חשש שתתקרב דעתנו אליו וינטה
 ללמוד ממעשיו ... ועל ידי זה שמתחסדים עם המסית ומחפשים עליו
 זכויות, מתקרבת הדעת אליו והסכנה גדולה מאד.

7. אורחות חיים לרא"ש ליום ה אות צג

צג. אל תטה את חבירך מדרך טובה אל דרך רעה כגון
 מסית ומדיח וכיוצא בזה.

8. משנת רבי אהרן (רבי אהרן קטלר)

והנה החיוב הזה הוא דוקא במסית לע"ז, אבל החומר שבדבר הרי
 הוא בכל מסית חברו לדרך רעה, וכן מפורש ברא"ש בארחות חיים...
 דחיובא דמסית הוא יסוד לכל הטייה לרעה , ח"ו, דבו מתהפכת מדת
 החסד לצד החוב ועוד ביתר שאת

9. ילקוט שמעוני תורה פרשת וירא רמז צד

אמרה שרה כתוב גט גרושין שלח את האמה הזאת ואת בנה מעלי
 ומעל יצחק בני מן העולם הזה ומן העולם הבא ומכל הרעות שבאו
 על אברהם הרע בעיניו הדבר הזה:

11. מכתב מאליהו חלק ב עמוד 188

אכן נתבונן נא בגבורתו, איך קיים מצות הגירוש במלוא מובנה
 ובזריות: א. וישכם אברהם בבוקר – בלי היסוסים. ב. ויקח לחם-
 אחד, וחמת מים – לא הרבה. ג. שם על שכמה ואת הילד – גם כן על
 שכמה, לא חס מלגרשו אף שהיה חולה (עיין רש"י) וגם חמור לא נתן
 להם. ד. ותלך ותתע – לבדה; ולא נתן לה אדם לשרתה ולשמרה
 בדרך. הרי שהתגבר על לבו וקיים "גרש" ממש, בלי פשרות כלל,
 ובה קיים רצונו יתברך במלואו ועמד בנסיונו.

12. בראשית פרק כא

(ט) ותרא שרה את-בן-הגר המצריית אשר-ילדה לאברהם
 מצחק:

13. רש"י בראשית פרק כא פסוק ט

(ט) מצחק – לשון עבודה זרה.... דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא
 ללחק צי. דבר אחר לשון ראיחה כמו יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו.

14. אבן עזרא בראשית פרק כא פסוק ט

(ט) מצחק כי כן מנהג כל נער. ותקנא בו בעבור היותו גדול
 מבנה:

15. שו"ת מנחת יצחק חלק ד קונטרס דברי חפץ

ופירש רש"י, מצחק לשון ע"א... והאבן עזרא פירש כפשוטו,
 מצחק, משתעשע כדרך כל נער, ותקנא בעבור היותו גדול
 מבנה, ... אבל קשה מאד לומר על שרה אמנו, קנאה כזו.
 והנראה בזה, לאחד ב' הפירושים, בפירוש מצחק, היינו ע"ז
 גייע ושפ"ד, וגם משתעשע, שרק מחמת ששניהם היו בו. על
 כן יראה שרה ממנו, כי מה שישמעאל היה מתנהג בדרך הרע
 לשמים ולבריות, בשביל זה לבד, אולי לא היה מוזיק כ"כ
 ליצחק, כי הוא היה הולך לדרכו, ויצחק היה הולך לדרכו
 בקודש, אבל כאשר היה עוסק גי"כ בשעשועי נערים, א"כ היה
 אפשר למצוא מקום אחד מתאים לשניהם, כאשר הניסיון בזמננו
 מעיד על זה, כי בעלי משחק הספארט, מזמינים נערים מכל
 החוגים, לשחוק ביחד... אבל כנודע כי זה רק גשר להעבירם
 לצדם וכמו שאמרו (אבות פ"ז מ"ז), ואל תתחבר לרשע, ועל
 זה היה לבה של שרה דוי, והיתה חששה מאד, שע"ז ימצא
 מקום ללכוד את בנה ברשתו

16. מכתב מאליהו חלק ב עמוד 188

ועל ידי זה שמתחסדים עם המסית ומחפשים עליו זכויות, מתקרבת
 הדעת אליו והסכנה גדולה מאד. ומשום זה ציוה השי"ת לגרש את
 ישמעאל באופן כזה כדי שלא יחולו עליו רחמים מצד אברהם, והיתה
 זו מחמתו של השי"ת על אברהם ויצחק ע"ה שלא יקבלו שום רושם
 ח"ו ממעשה הרשע

17. ויקרא פרק כד פסוק י

וינא בן-אשה ישראלית והוא בן-איש מצרי בתוך בני ישראל
 וינעו במזונה בן הישראלית ואיש הישראלי: (יא) ויקב בן-
 האשה הישראלית את-השם ויקלל ויביאו אתו אל-מושה
 ושם אביו שלמנית בת-דבדי למטה-הדן:

26. צדה לדרך במדבר פרק ו פסוק יא

ואני אוסיף נופך משלי וזה הוי כעבד שמזג כוס לרבו ושופך לו הכוס על פניו ... ואמרו חז"ל השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כ"ש, ולכן כיון שמת עליו מת פתאום נראה כאלו מן השמים טמאוהו וכאלו הראוהו שלא קבלו נזירותו....

גדולתו של המשפיע לטובה

27. משנת רבי אהרן

קיי"ל בפרק בתרא דיומא ד"מדה טובה מרובה ממדת פורענויות ת"ק פעמים, ואם במדת פורענויות - במטה לרעה - מסולקים כל גדרי הרחמים והכל הוא לצד החובה, וכתבה תורה ה' לאוין להמנע מלרחם ולחוס על המסית - עד כמה מתגברת מדת הרחמים במדה טובה המרובה, במטה חבירו לדרך טובה, בדרך של תוכחה ובהשפעה של התנהגות של חיזוק בתורה ובמעשים, ועושהו לכן תורה אמיתי, ועד כמה גדולה היא מדת החסד שמתעוררת עליו לאין שיעור בכל ענייני חמלה ורחמים...

28. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ז עמוד ב

דא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב: יהי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה? (אין לך זכרית כל השצטים מתחלת וזאת חוץ מזו). כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מנוגלגין בארון (עלמות כל השצטים העלו ממלכים ... והיו עלמות כל השצטים שלדן קיימת ויהודה איבדו מתפקוד ומתגלגלן זכרוננו מפני שנייה את עצמו בערכונו של בנימין וחתמתי כל כך הימים (בראשית מג) אפי' לעולם הלא ומהכא נפקא לן (מכות דף יא): נידוי של חכם אפילו על תנאי הוא בלא), עד שעמד משה ובקש עליו רחמים, אמר לפניו: רבש"ע, מי גרם לראובן שהודה? (במעשה יטעי אצו). יהודה (סהולס זמעסה תמ), וזאת ליהודה? מיד שמע ה' קול יהודה! על איבריה לשפא

29. שיחות מוסר מאמר צה

הרי שכל הזכות שהזכיר משה רבינו על יהודה הוא במה שגרם לראובן שיודה, ולכאורה הודאתו של יהודה עצמו אף היא גדולה, ואינה פחותה מהזכות של הודאת ראובן, והרי על ידי הודאת יהודה ניצלו שלוש נפשות. ועל כרחק נלמד מכאן שזיכוי הזולת גדול יותר ממה שעושה בעצמו.

30. זניאל פרק יב פסוק ג

והַמְשִׁכִּים יִזְהָרוּ כְּזֶהָרַי וּמְצַדִּיקֵי הָרַבִּים כְּכֹכְבִּים לְעֹלָם וָעֶד: פ

31. שיחות מוסר שם

ונראה לבאר ביאור חדש בטעם הדבר מדוע מצדיקי הרבים זוכים לשכר עצום ואינסופי יתר על שאר הצדיקים. הנה ידועה הקושיא איך משלמין שכר לרשעים בעד מעשיהם הטובים בעולם הזה כדכתיב "ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו" והרי אמרו "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.... ומזה אנו למדים יסוד מבהיל, שערך השכר המגיע לאדם עבור קיום מצוה אינו יותר ממה שהאדם עצמו מעריך ומחשיב את המצוה.... ועל כן יתכן בהחלט לשלם לרשעים שכרם בעולם הזה, שהוא הערך שמעריכים הם עצמם את המצוות. ו נראה שכל זה אינו אלא במצוות ומעשים טובים שעושה האדם בעצמו לא כן המזכה את הרבים. שמקבל שכר כנגד כולם הוא אינו בעלים לפסוק את השער והערך של המצוות שעושין האחרים ודינו להשתלם שכר כל מצוה ומצוה שגרם להעשות על ידו כפי ערכה האמיתי ולכן "מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד".

18. רש"י ויקרא פרק כד פסוק יא

וּשְׂסֵ אִמּוֹ שְׁלֵמִית בַּת דְּבִי – שְׁבַחַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרְסָמָה הַכְּתוּב לָזוּ, לֹאמַר, שֶׁהָיָה לְכַדָּה הֵיחָד זֹנָה:

שְׁלֵמִית – ... מִפְּטֻפֻטַּת זִדְדִים שֶׁאֵלֶּת זְשָׁלוֹס הַכֹּל: בַּת דְּבִי – זִדְדֵינִי הֵיחָד מִדְּבַרְתָּ עִם כָּל אִדָּם, לְפִיכֵךְ קִלְקַלְתָּ:

19. שו"ת משנה הלכות חלק יא סימן תקכט

וצ"ע בנה הרשע המקלל לא הזכירה התורה שמו ושמה פרסמה התורה ולמה לן לבייש את האשה שנאנסה מן המצרי והתורה חסה אפילו על חמורו של בלעם, ובפרט בשעה שבא להגיד שבחן של ישראל ומגנה אשה זו. והנראה דהתורה קמ"ל דהגם שהבן הזה חירף וקלל ונתחייב מיתה אבל האשמה תלוי באמו שאלמלא היתה צנועה לא היה דבר כזה

המניע להסתה – הרצון להשאר רדוד

20. תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל עמוד ב

תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי. מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה, אמרו: כל מי שילך ויקניט את הלל – ימול ארבע מאות זוז. אמר אחד מהם: אני אקניטנו. אותו היום ערב שבת היה ... אמר לו: שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתירא אני שמא תבעום. נתעטף וישב לפניו, – אמר לו: כל שאלות שיש לך לשאול – שאל. – אמר לו: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל? – אמר לו: הן. – אמר לו: אם אתה הוא – לא ירבו כמותך בישראל. – אמר לו: בני, מפני מה? – אמר לו: מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז. – אמר לו: הוי זהיר ברוחק, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז – והלל לא יקפיד.

21. בראשית פרק יט

וַיֹּאמֶר לוֹט אֶלְהֵם אֶל־יָנָא אֲדָגִי: (יט) הַגֵּה־יָנָא מִצָּא עַבְדְּךָ זֶן בְּעֵינֶיךָ וְתַגְדֵּל זֹסְדֵךְ אֶשְׁרַ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַזְוִיֹּת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הַהָרָה פֶּן־תִּהְיֶה בְּקִנְי הָרְעָה וּמֵתִי:

22. רש"י בראשית פרק יט

(יט) פן תדבקני הרעה – כשהייתי אכל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא כואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה לדיק וכדאי להנלל, וכשאבא אכל לדיק אני כרשע. וכן אמרה הכרפית לאליהו (מ"א יז יח) כי זאת אלי להזכיר את עוני, עד שלא זאת אכלי היה הקדוש ברוך הוא כואה מעשי ומעשי עמי ואני כדקת זיניהם, ומשצאת אכלי לפי מעשיך אני כרשע:

23. במדבר פרק ו פסוק ט

(ט) וְכִי־יָמוּת מוֹת עָלְיוֹ בְּפִתְעַ פְּתָאם וְטָמְא רֵאשִׁי נָזְרוּ וְגָלְזוּ רֵאשֵׁי בָּיִם טְהָרָתוֹ בָּיִם הַשְּׂבִיעִי וְגָלְזוּ (יא) וְעִשָׂה הַכֹּהֵן אָוֹד לְזֹטָאת וְאָוֹד לְעֹלָה וְכַפֵּר עָלְיוֹ מֵאֶשֶׁר זֹטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקָרַשׁ אֶת־רֵאשֵׁי בָּיִם הָהֵוא:

24. רש"י במדבר פרק ו

(יא) מאשר חטא על הנפש – שלא נזהר מטומאת המת

25. תולדות יצחק במדבר פרק ו

ולא הבינותי זה שהנזיר ידוע הוא שאינו אסור ליכנס בבית שיש בה איש או אשה, ואם מת האיש או האשה ההיא בפתע פתאם, מה פשעו מה חטאתו ... ונראה לפרש במה שאמר הכתוב מאשר חטא על הנפש, לפי שלפעמים כשנזדמן צדיק אצל רשע מת הרשע, ואפילו אינו רשע גמור נעשה כאלו הוא רשע

12-16 – כדי לענות על שאלה זו יש להתבונן ולהבין מה הפריע לשרה. שרה רואה את בן הגר המצרית מצחק. בבאור המילה מצחק נחלקו הראשונים. רש"י כתב שלושה פרושים – ע"ז ג"ע וש"ד. הא"ע מפרש פרוש שבהסתכלות ראשונית נראה תמוה מאד – מצחק כמו שמצחקים הנערים בגילו ושרה מתמלאת בקנאה בעבור היותו גדול מבנה.

בשו"ת מנחת יצחק כתב שקשה מאד לומר על שרה אמנו קנאה כזו וביאר ששני הפרושים משלימים זה את זה. אילו היינו לוקחים רק את דברי רש"י, שישמעאל היה מתנהג בדרך רעה לשמים ולבריות, בשביל זה לבד קשה לומר שהיה צריך לגרשו באופן שגורש, שהרי יתכן שכלל לא היה מזיק ליצחק וכן אם היינו לוקחים רק את דברי הא"ע, וכי בשביל שמתנהג כנער יש לגרשו?! אלא שבשילוב שני הפרושים יש סכנה גדולה. הא"ע בא לומר שישמעאל יתנהג ושיחק ככל הנערים, מה שאומר שלו וליצחק יש נקודות חיכוך משותפות. ובשילוב של התנהגות רעה ונקודות חיכוך יש חשש גדול שיצחק ילמד ויהיה מושפע ממעשיו הרעים. ומבאר הרב דסלר שברגע שהבין אברהם שגרשו ישמעאל אינו מחמת מעשיו הרעים גרידא, אלא מחמת שהוא מסית את יצחק, אזי, דינו שונה לחלוטין והיחס אליו משתנה מן הקצה אל הקצה ואין לנהוג איתו ברחמים כלל אלא באכזריות כשם שהדריכה התורה להתנהג עם המסית לע"ז כדי שהוא ובנו לא יקבלו שום רושם ממעשי הרשע.

17-19 – דוגמא נוספת הממחישה עד כמה עווננו של המסית גדול יותר מהחוטא עצמו, מצאנו בספר ויקרא בסיפור המקלל. בן אשה ישראלית יוצא ו"מברך" את ה'. הכתוב לא מפרסם את שמו של המקלל אבל את שם אמו הוא מפרסם – "שלמית בת דברי". רש"י מבאר שהכתוב מפרסם את שמה כדי לספר בשבחן של ישראל שהיא לבד זנתה ולא אחרת. אך לכאורה תמוה, הרי ידוע ששלומית לא זנתה מרצונה אלא נאנסה, אלא שרש"י ממשיך לפרש שהיתה מפטפטת ושואלת בשלום כולם וכן היתה מדברת עם כולם ופריצות זו גרמה לכך שבא מצרי ואנסה ונולד לה בן שלאחר שנים יצא וקילל.

בשו"ת משנה הלכות מקשה, מדוע הכתוב מפרסם את שם אמו של המקלל ולא את שם המקלל ומתרץ שהתורה באה להשמיע לנו, שלמרות שהבן הוא זה שחירף וקילל ונתחייב מיתה, מכל מקום עיקר האשמה תלויה באמו על שלא היתה צנועה. שוב אנו רואים שהגורם לחטא ואפילו בגרמא גרוע מהחוטא עצמו.

נגע מעט בסוגיא חינוכית, בכל כיתה יש ילדים שהתנהגותם אינה חיובית, אך צריך לחלק, יש כאלה שהתנהגותם אינה חיובית, אבל אין להם השפעה על שאר החברים בכיתה, אולם יש כאלה שהתנהגותם השלילית גוררת ילדים נוספים. ברור שהיחס צריך להיות שונה. תלמיד חלש שלא גורר אחריו אף אחד, הסיבה היחידה שמחמתה נעביר אותו מוסד היא רק לטובתו, כדי שילמד טוב יותר במקום שיותר מתאים לו, לעומת זאת ילד שהתנהגותו מזיקה לשאר חברי הכיתה, אם לאחר כל הניסיונות לא הצלחנו לעלות אותו למסלול, השארתו במוסד יכולה להיות פשע גדול ונזק לכיתה כולה. גם אם אנו עומדים בפני פיתויים כספיים או חוסר נעימות מסיבה זו או אחרת, צריך לדעת שכניעה להורי הילד משמעותה שאנו מכשילים ילדים אחרים ואנו שותפים להסתה... (ברור שכל מקרה צריך להיבדק לגופו ובכל מקרה יש לנהוג בזיהירות רבה, אך העיקרון נראה לי נכון)

סיכום

השפעה שלילית לעומת השפעה חיובית

חומרת עוון המסית

1-3 בפרשתנו אנו נפגשים עם עוון המסית לע"ז. ההתייחסות אליה "זוכה" המסית שונה מכל שאר העוונות. "לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עיניך עליו ולא תחמול ולא תכסה עליו" – מבאר רש"י שיש כאן חמישה לאוים המורים לנו כיצד להתייחס למסית, או ליתר דיוק כיצד לא להתייחס- לא לאהוב, לא למחול, לא לחוס, לא להפך בזכותו, ואם יודעים עליו חובה אסור לשתוק. בנוסף מצאנו בגמרא הוראה נוספת לגבי הדיינים היושבים בדין. בכל דין אסור להושיב זקן וסריס, משום שהם לא יודעים מהו צער גידול בנים ואינם רחמנים, מה שאין כן אצל המסית יש חובה להושיב זקן או סריס, או מי שאין לו בנים וכל זאת כדי להתאכזר עליו שח"ו לא נבוא לחמול עליו. יש לברר מדוע מתייחסת התורה למסית בצורה כל כך מחמירה יותר משאר כל העוונות.

4-6 – הרמב"ם מבאר שבאכזריות על אלו שמטעים את העם אחרי ההבל יש רחמים גדולים על העולם כולו, ומבאר התורה תמימה שהמסיתים מעבירים מדרך הישר ומהרסים את יסודות העולם והישוב וגורמים להרס ופריצות בבתים ובמשפחות העולם כולו.

הרב דסלר מבאר טעם נוסף – אם נשתדל להפך בזכותו של המסית, יש חשש שתתקרב דעתנו אליו ונטה ללמוד ממעשיו הרעים, שעל ידי שמתחסדים עם המסית ומחפשים עליו זכויות, מתקרבת הדעת אליו והסכנה גדולה מאד.

7-8 – אמנם איסור מסית המופיע בפרשתנו הוא מסית לע"ז אבל הרא"ש ב"ארחות חיים" מחבר בין כל הטיה לרעה לבין איסור המסית וכותב: "אל תטה את חבירך מדרך טובה אל דרך רעה" וכדוגמא מביא הרא"ש את המסית – "כגון מסית ומדיח". רבי אהרן קוטל בספרו "משנת בני אהרון" למד מדברי הרא"ש שכשם שבמסית לע"ז יש לנהוג בחומרה רבה, כך יש לנהוג גם ביחס למסית את החבר לדרך רעה.

9-11 - שרה אומרת לאברהם לגרש את הגר ואת בנה. בקשה זו של שרה היתה רעה בעיני אברהם והמדרש מעיד שמכל הרעות שבאו על אברהם, הרעה הגדולה ביותר היתה הרעה הזו. אמנם, לאחר שאומר הקב"ה לאברהם "כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה" אברהם מבין שיש לקיים את בקשת שרה, אולם לכאורה היינו מצפים שגם אם אברהם מגרש את הגר וישמעאל, פעולת הגירוש תהיה לו קשה, אך התורה מעידה שאברהם מקיים את מצוות הגירוש במלוא מובנה ובזריזות – "וישכם אברהם בבוקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע" ומבאר הרב דסלר- **וישכם אברהם בבוקר** – בלי היסוסים. **ויקח לחם**- אחד, **וחמת מים** – לא הרבה. **שם על שכמה ואת הילד** – גם כן על שכמה, לא חס מלגרשו אף שהיה חולה (עיין רש"י) וגם חמור לא נתן להם. **ותלך ותתע** – לבדה; ולא נתן לה אדם לשרתה ולשמרה בדרך.

יש לתמוה, אם לאברהם היה כל כך קשה לקבל את דברי שרה עד שלא קיבל אישור מהקב"ה, מדוע כל כך "הידר" בפעולת הגירוש?

המניע להסתה - הרצון להישאר רדוד

ניקח דוגמא נוספת, לפעמים אנו פוזלים לבית של השכן לראות אם גם אצלו יש צעקות על הילדים. מביטים ורואים שההתנהלות בבית מופתית, הכל כל כך פסטורלי. ברגע הראשון אנחנו מאד מתפעלים אבל מיד לאחר מכן אנחנו נכנסים לתסכול וברגע שנשמע צעקה מיד יעלה על פנינו חיוך שגם השכן יכול לכעוס. וזאת למה? משום שאין לנו כוח לעשות שינוי בבית וההתנהלות של השכן מאיימת עלינו.

21-22 – דוגמא נפלאה לרעיון זה אנו מוצאים אצל לוט. לאחר שסודם נחרבה לוט אומר למלאכים שהוא לא יכול "להמלט ההרה פן תדבקני הרעה ומתי" ומבאר רש"י שכל זמן שלוט היה בסביבה של אנשי סדום, הוא היה נחשב לצדיק, אבל אם ילך ההרה אל אברהם אבינו מיד יתהפך הכל ולעומת אברהם ייחשב לרשע ותפגע בו הרעה. ונשאל שוב למה שיהיה רשע, למה שלא ילמד ממעשיו של אברהם ויתקן את דרכיו? אלא שללוט אין כוח לצאת מהמדרגה הרדודה בה הוא נמצא.

23-26 – דוגמא נוספת לכך שאדם במדרגה גבוהה תובע מהסובבים אותו להתעלות, מצאנו בפרשת נזיר. נזיר שנכנס לבית ופתאום נפטר אדם בבית, הנזיר נטמא ועליו לגלח את ראשו ולהביא קרבן אחד לחטאת ואחד לעולה כדי לכפר "עליו מאשר חטא על הנפש" ומבאר רש"י שסיבת הבאת הקרבן היא משום שלא נזהר מטומאת המת.

בתולדות יצחק תמה על דבר זה, הרי לנזיר אין שום איסור להיכנס בבית שיש בו איש ואשה ואם נכנס ומת האיש או האשה בפתע פתאום מה פשעו ומה חטאתו? ומתוך תרוץ נפלא, שלפעמים כשנזדמן צדיק אצל רשע מת הרשע, ואפילו אינו רשע גמור נעשה כאלו הוא רשע ונמצא שהנזיר מחמת נזירותו גרם למיתתו של אותו אדם. ושוב אנו רואים עד כמה נוכחות של אדם גדול בסביבתנו תובעת מאיתנו לשפר את מעשינו ואם לא נשפר אנו עלולים לשלם מחיר גדול על כך. אך נעצור ונשאל, האם בגלל שהנזיר הוא מרום ובעל מדרגה רוחנית גבוהה הוא צריך לשלם את המחיר? להפך, מי שצריך לשלם את המחיר זה אותו אדם שהיה באהל שלא רצה לצאת מהרדידות שלו ולהתרומם! נחזק את השאלה ונחזור ללוט ואברהם, האם יעלה על הדעת שאילו היה לוט בא לגור ליד אברהם, אברהם היה ניזוק מכך שלוט גר בסביבתו?!

אלא שיש הבדל גדול בין מעלה שאדם הגיע אליה ביושר מבלי לקפוץ מדרגות, לעומת מדרגה שאדם הגיע אליה, לא מחמת שהוא באמת שייך למדרגה הזו, אלא מחמת שהוא קופץ מדרגות. נזיר שנכנס לבית ופתאום נפטר שם אדם, יש כאן אמירה שמן השמים טמאוהו והראו לו שלא קיבלו את נזירותו מחמת שאינו שייך למדרגה זו. אדם כזה שקפץ למדרגה שהוא כלל לא שייך אליה וכתוצאה מכך נפטר אדם באמת עליו לשאת בעונש והוא צריך להביא קרבן לחטאת, אך אדם שטיפס מדרגה אחר מדרגה וכל מדרגה אליה הגיע הוא הגיע מתוך עמל, על אדם כזה לעולם לא תהיה תביעה ולהפך התביעה תהיה מהסובבים אותו, להתקדם ולשפר את מעשיהם.

20 – במסכת שבת מובא סיפור על שני בני אדם שהמרו זה את זה ואמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז. אחד הלך בערב שבת ובשעות הכי לחוצות התחיל לשאול את הלל שאלות מוזרות. הלל נשאר בשלוותו ולבסוף אמר הנודניק להלל הזקן "שאלות הרבה יש לי לשאול ומתייירא אני שמא תכעוס. נעצור רגע כאן ונשאל, אם הנודניק מתייירא שמא הלל יכעס לשם מה הוא בא להכעיס אותנו? לכאורה היה צריך להיות כתוב "ומתייירא אני שמא לא תכעוס. נמשיך ונשאל על המשך הגמרא, הנודניק שואל את הלל: "אתה הוא הלל שקורין אותו נשיא ישראל, הלל עונה: "כן", והנודניק בלי להתבלבל אומר לו "אם אתה הוא – לא ירבו כמותך בישראל". לא ברור, לפני רגע אמר לו: "מתייירא אני שמא תכעס", משמע שמעריך את הלל ולא רוצה להכשילו ועכשיו אומר לו "לא ירבו כמותך בישראל! אלא שמכאן אנו למדים יסוד נפלא ועל פי יסוד נפלא זה, כל הקושיות יתורצו.

כולנו חיים בתוך מציאות שיש בה אנשים רבים, צדיקים, רשעים, בינונים, ישרים, עקומים וכו' אדם שחי בחברה מסוימת, אם בתוך החברה שלו יש אדם בעל מוסר גבוה זה תובע ממנו גם כן להיות מוסרי יותר, שהרי בסופו של דבר כולנו קרוצי חומר ואם יש אדם שהצליח להגיע לרמה מוסרית גבוהה, זה דורש גם מאחרים לשפר את מוסריותם.

מצד אחד הדרישה הזו טובה וחיובית, שהרי לאדם יש להיכן לשאוף ולהתקדם וכמאמר חז"ל "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים", אך מצד שני עצם הדרישה להתקדם מאיימת ומפחידה ופעמים שלאדם אין כוח לשפר את מעשיו והנוכחות של אותו אדם מפריע לו ומאיימת עליו.

נחזור חזרה לאותו אדם שבא להקניט את הלל. האישיות של הלל מצד אחד היא אישיות מרשימה – "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל", כל מי שרואה את הלל לא יכול שלא להתפעל ולהתמוגג מההישגים המידותיים אליהם יכול קרוץ חומר להגיע. התפעלות זו היתה גם אצל אותו אדם שבא להקניט את הלל, עד שאמר שהוא מתייירא שמא הלל יכעס, שהרי אם יכעס מיד כל ההתפעלות תעלם. אך התפעלות זו לא החזיקה מעמד הרבה זמן ואת מקומה של ההתפעלות תפסה תחושת הפחד שגם ממני נדרש לעבוד על המידות ולשנות את אורחות החיים ולכן תוך כדי דיבור אמר אותו אדם להלל "לא ירבו כמותך בישראל".

נראה לי שהמעורבות הרגשית הזו קיימת בהרבה סיטואציות. פעמים רבות אנחנו יכולים לראות תלמידי חכמים, ענקי תורה, ארזי הלבנון, אנו עומדים ומשתוממים כיצד הצליחו לעמוד ולהגיע להישגים כל כך גבוהים, אך כעבור זמן פתאום אנו יכולים להרגיש רפיון ותסכול גדול, כאשר אנו משליכים את העמל של גדול הדור עלינו. אנו מתחילים לשאול את עצמנו "אבל מה איתנו? מה אנחנו עושינו כל החיים בישיבה? למה אנחנו לא יכולנו לעמוד בכל הכח?" לפעמים התסכול כל כך גדול עד שאדם אומר לעצמו אני מעדיף שלא לקרוא ספרים על גדולי ישראל ובטח לא ללכת להיפגש איתם. ולכאורה נשאל מה הבעיה, אפשר לקחת את עצמנו בידיים ולהתחיל לעמוד בכל הכח, אבל מזה בדיוק אנחנו מפחדים, אנחנו מפחדים מלעשות שינויים בחיים, אנחנו מעדיפים להישאר במדרגה בה אנו נמצאים ולא להתרומם לגבהים, התרוממות דורשת מאיתנו מאמץ ולמאמץ הזה פעמים רבות שאין לנו כח. אדם מעדיף להישאר רדוד ובלבד שלא יצטרך לעמוד.

גדולתו של המשפיע לטובה

27- במסכת יומא מבואר שמדה טובה מרובה ממדת פורענות 500 פעמים ואם במדת פורענות – במטה לרעה – מסולקים כל גדרי הרחמים והכל הוא לצד החובה, וכתבה תורה חמש לאוין להמנע מלרחם ולחוס על המסית – עד כמה מתגברת מדת הרחמים במדה טובה המרובה, במטה חבירו לדרך טובה.

28-29 – דוגמא לכך שמעלת זיכוי הרבים גדולה לאין ערוך ממעשה טוב שהאדם עושה לעצמו מצאנו בגמרא במסכת סוטה. בגמרא מבואר שכל השנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלים בארון, מפני שנידה את עצמו בערבוננו על בנימין ונידוי של חכם אפילו על תנאי הוא בא, עד שבא משה ובקש עליו רחמים, וכיצד ביקש משה רחמים? אמר משה: ריבוננו של עולם מי גרם לראובן שהודה על כך שבלבל יצועי אביו? יהודה! שכאשר הודה יהודה במעשה תמר, ראה ראובן לקח לעצמו מוסר ומיד הודה גם הוא על חטאתו. מיד כששמע ה' את דברי משה חזרו והתחברו כל עצמות יהודה. והקשה ר' חיים שמואלביץ הרי הודאתו של יהודה עצמו אף היא גדולה, ואינה פחותה מהזכות של הודאת ראובן, ואם כן מדוע זכות זו לא עמדה לו עד שבא משה ואמר מה שאמר? אלא שמכאן אתה למד עד כמה גדול זיכוי הזולת יותר ממה שעושה בעצמו.

30-31 – ועל מזכי הרבים אומר דניאל "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" ומשמע שהשכר של מצדיקי הרבים עצום ואינסופי יתר על שאר הצדיקים ובטעם הדבר מבאר ר' חיים שואלביץ שהנה ידועה הקושיא איך משלמים שכר לרשעים בעד מעשיהם הטובים בעולם הזה כדכתיב "ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו" והרי אמרו "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא? אלא שמזה אנו למדים יסוד מבהיל, שערך השכר המגיע לאדם עבור קיום מצוה אינו יותר ממה שהאדם עצמו מעריך ומחשיב את המצוה, ועל כן יתכן בהחלט לשלם לרשעים שכרם בעולם הזה, שהוא הערך שמעריכים הם עצמם את המצוות. ונראה שכל זה אינו אלא במצוות ומעשים טובים שעושה האדם בעצמו, לא כן המזכה את הרבים. שמקבל שכר כנגד כולם הוא אינו בעלים לפסוק את השער והערך של המצוות שעושין האחרים ודינו להשתלם שכר כל מצוה ומצוה שגרם להעשות על ידו כפי ערכה האמיתי ולכן "מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד". והדברים נפלאים ממש!!!

פעמים רבות עומדות בפתחנו הזדמנויות לזיכוי הרבים. יש כאלו שההזדמנות שלהם זה לשלוח כל שבוע שיעור עם 30 מקורות על פרשת שבוע, או סתם להיענות לבקשה להעביר שיעור, יש כאלו שההזדמנות שלהם זה לתרום את הבית לטובת שיעור, יש כאלו שההזדמנות שלהם זה לתת כסף כדי להשקיע בפרויקט חסד וכדו' וכו' וכו'. מהיום נחשוב פעמים לפני שאנו אומרים לא, משום שיתכן ואנו מפסידים שכר שלעולם לא נצליח להרוויח.

חברים יקרים!

ראינו שעונו של המסית גדול מאד עד שמתנהגים איתו באופן שלא מתנהגים בשום עוון אחר. אמנם התורה מדברת על מסית לע"ז אך ראינו שהראשונים משליכים את עוון המסית גם בסתם מקרים שמטים את החבר לדרך רעה. הרצון לגרור אנשים ולהטותם לדרך רעה בא מתוך הרצון להישאר רדוד ומחוסר כוח לשנס מותניים ולהתעלות בקודש.

כשם שעונשו של המסית גדול, כך שכרו של המזכה את הרבים גדול פי 500!

בעז"ה שנזכה להיות ממזכי הרבים ולא ח"ו מהמטים לדרך הרעה.

שבת שלום ומבורך!!!

